

סימן י

בעניין חיוב לימוד אמונה בעיון

מה שגדול אחד כתב נגד לימוד האמונה בספרי עיון ומחקר מדבותינו הראשונים / סיכום וסתירה בדברי הרב הנזכר / גם לרמב"ם עצמו אין איסור בלימוד ועיון בספרי החקירה האלוקית / רס"ג מעלה טענות הרב הנ"ל ודוחם / ראייה לחיוב החקירה בענייני אמונה בדרך משא ומתן / דעת גדולי ישראל לחייב לימוד אמונה בחקירה ועיון בכל עת ולא רק לנבוכים או משום עת לעשות לד' / על דברי מוהר"ן מברסלב על לימוד בספרי החוקרים האלוקיים / דעת הגר"א זלה"ה לחייב לימוד בספרי החוקרים הקדמונים / החסרונות הגדולים למי שאינו לומד אמונה / סיכום / סוף דבר

לכב' הרבשליט"א. שלום רב!

בעניין מה שדיברנו אודות לימוד האמונה, וטענת בפני כי כך דרכם של גדולי ישראל לילך באמונה פשוטה תמימה בלא "חיטוט וניקור" (כלשונך) המביא לבלבול ולכפירה. והבאת לי סייעתא ממה שכתב גדול אחד זצ"ל בספרו כנגד לימוד האמונה, אכן ראיתי את ספרו והתבוננתי בעומק טענותיו, ואודה שאכן טענותיו תומכות את טענתך, ואוי לנו שכך עלה לנו, שכן מכגון דברים אלו שבספרו יצאה הרעה שציבור גדול של יראים ושלמים איננו עוסק במדע האמונה. על כן אביא טענותיו ואסתור דבריו אחד לאחד, ואדרבה אכריח לימודה ועיונה.

מה שגדול אחד כתב כנגד לימוד האמונה בספרי עיון ומחקר

מרבתינו הראשונים

<p>"וזה גורם אשר גם רבים אשר גדלו על ברכי תוה"ק מושפעים מהם ומהמונם פחות או יותר... וכמה מהם אשר גילו מבוכתם וצערם לרבתיהם</p>	<p>טענת הרב הנזכר: מהרמב"ם מוכח שדיון וויכוח בענייני אמונה - אסור ומסוכן ואלו דברי הרב הנזכר (ואביא דבריו באריכות מה מפני הצורך):</p>
--	---

טענת הרב הנ"ל: הדרך להנצל מספקות- רק ע"י התחזקות בתורה ותפילה

"והתרופה להנצל ממחשבות ובלבול הדעות, הוא רק להתחזק בתורה ובתפלה ובעבודת הבורא ב"ה. ובהמשך הזמן כל המחשבות כליל יחלפו וכלין מאיליהן. כמשאחז"ל (תאד"ז פט"ז) ועוד אחר רשב"י כל הנותן ד"ת על לבו מעבירין ממנו עוד עשרה דברין קשים. הרהורי עבירה הרהורי ע"ז.... כי קדושת אור התורה מצילתו והוא בדוק ומנוסה".

טענת הרב הנ"ל: ביסוס האמונה רק על אמונת חכמים

"ואשר ראוי להשיב לנבוכים אלו הוא לומר לו האם סבור אתה שהנך הראשון שעלתה על דעתך כזאת?! וכי איזה כשרון גאוני צריך להסתבך ולשאול מי יימר? הלא תבין כי כל אלפי גאוני ישראל שבכל הדורות ולא נפלות היא מהם שיעלה על דעתם כל הצדדין וצדי הצדדין מיני ספיקות ודיונים שעלו על לבך, ואעפ"כ היתה אמונתם תמימה ושלמה בכל תוקף, וכולם עושים באימה וביראה רצון קונם כי נפשם הטהורה ואור תבונתם ראו בבהירות אמיתות הדברים מה אמת ומה שקר וזיוף. נוסף לכך, ראו בחוש נוראות מפלאות השגחתו ית' על יראיו...ולזאת מיסודי האמונה בתוה"ק היא אמונת חכמים (והוא

או למי שגדול מהם ומבקשים תרופה. ואמנם אסור להתווכח עמהם להציע לפניהם טענות והוכחות כאילו ההכרעה תלויה בשיקול דעתו של זה, ועצם הדיון והוויכוח בענייני אמונה הוא איסור וגם מסוכן כמו שכתב הרמב"ם ז"ל בפ"ב מה' ע"ז ה"ג (אחר שבאר הלאו דאל תפנו אל האלילים שאסור לקרות בספרי מינים וכו') כתב ז"ל: 'ולא ע"ז בלבד הוא שאסור להפנות אחריה במחשבה אלא כל מחשבה שהוא גורם לו לאדם לעקור עיקר מעיקרי התורה מוזהרים אנו שלא להעלותה על ליבנו, ולא נסיח דעתנו לכך, ונחשוב ונמשך אחר הרהורי הלב. מפני שדעתו של אדם קצרה ולא כל הדעות יכולים להשיג האמת על בוריו. כיצד? פעמים יתור אחר עכו"ם ופעמים יחשוב ביחוד הבורא שמא הוא שמא אינו. מה למעלה ומה למטה מה לפנים ומה לאחור. ופעמים בנבואה שמא היא אמת שמא אינה. ופעמים בתורה מה היא מן השמים שמא אינה. ואינו יודע המדות שידון בהן עד שידע האמת על בוריו ונמצא יוצא לידי מינות. ועל עניין זה הזהירה התורה ונאמר בה: 'ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זונים'. כלומר לא ימשך כ"א מכם אחר דעתו הקצרה וידמה שמחשבתו משגת האמת. עכ"ל הרמב"ם".

שעכ"פ מתוך הדברים יובן מה שהרשעים אומרים), וזה מסוכן הרבה. כי ספרים מהסוג הזה הוא כמו פרה אדומה, שמטהר הטמאים ומטמא טהורים. כי אמנם הנבון בזה אפשר שימצא תיקון, אבל התמים ביראת ה' כשרואה דברים מעין אלו שיראה לו כאילו באמת יש ח"ו איזה צד ספק בזה ושצריך לדון ולהכריע, הרי הוא מתבלבל ומטרפה. ונמצא שס' כזה גורם קלקול ח"ו. ואם כי למקולקלים יכול להועיל, הלא אין דוחין נפש מפני נפש".

טענת הרב הנ"ל: הראשונים שכתבו ספרי מחקר באמונה – משום עת לעשות לה'

"והראשונים ז"ל שכתבו ספרי חקירה היה משום עת לעשות לה' דלא סגי בלא"ה וגם כי גודל קדושתם וזכותם עמדה שלא יבוא ח"ו שום תקלה על ידם אך טוב ומועיל... ומי שרואה את עצמו מוכרח ממש לכה, הלא לפניו כמה ספרים הק'. כספר האמונות והדעות לרס"ג ז"ל, המו"נ והכוזרי והעיקרים וכיו"ב (אבל בד"כ צריך לעשות רב לזה, כי בעצמו לא ירד לעומקם) גם כמה מספרי האחרונים ז"ל כמו ספר חורב להגרש"ר הירש ז"ל וכיו"ב מועילים לחיזוק האמונה".

ממח' דברים שהתורה נקנית בהם כדתניא בפ' שנו חכמים) שכמו בהוראת או"ה וד"מ וכיו"ב, לא כל אדם מסוגל להורות ולהחליט על ספיקותיו ועליו לסמוך בזה על גדולי הדורות, כמו כן בכל ענייני האמונה והדת עלינו להשען על רבותינו הק' וככל שיכיר יותר רום גאון ק' רבותינו תהא אמונתו יותר שלימה..."

טענת הרב הנ"ל: משא ומתן באמונה- מסוכן "ועלתה על דעתי, מכיון שהכל מחויבים לעשות ככל האפשר לחיזוק הדת ולקיום תוה"ק; ומכיון שאני העני בתור אהל יושב, ראיתי בימי חלדי הרבה בס' הקדושים דברים מועילים לחיזוק האמונה ואהבת התורה; אולי מחויב גם אני ללקט אורות מספרים הק' ולסדר קונטרס לחיזוק האמונה. ולא לכתוב ח"ו דרך משא ומתן בעיקרי האמונה - כי זה מסוכן כמו שאבאר בעה"י.... ושוב רציתי לפטור עצמי בטענה שאינני ראוי לזה, ומעולם לא עסקתי בקביעות בעניינים אלו... וזאת למודעי: כי הרבה דברים יקרים ומועילים לנבוכי לב לא כתבתי, מפני שא"א לכתבן אא"כ להזכיר דעות הכוזבות של מינים ואפיקורסים (או

סיכום וסתירה בדברי הרב הנזכר

עלתה לו כוון שפיו ענה בו שלא עסק בדברים אלו בקביעות כפי הראוי, ולכן מחשבה זו עלתה על ליבו שלא כשורה. והרי אין לדעה זו שורש ובית אב כלל כפי שאראך מישרים.

הנה הרב הנז' מודה שיש ספרים מרבתינו הראשונים שכולם משא ומתן של אמונה, ואם היה איסור ודין ד'לא תתורו אחרי לבבכם' בלימוד ועיון ופשוט בענייני האמונה, והחקירה בדרך משא ומתן, כיצד יתכן שכך עשו רבותינו הראשונים ועברו על לאו מדאורייתא?! ואמנם לכאורה כבר ענה שזאת משום עת לעשות לה' לחזק ברכיים כושלות למסופקים, אך הרי הוא עצמו כבר כתב כי ספרים מעין אלו כפרה אדומה הם, ומטהרים הטמאים אך מקלקלים הטהורים ואין דוחין נפש מפני נפש, שמזו הסיבה עצמה הוא נזהר מלהביא מדבריהם. וכי אותם ראשונים כמלאכים לא חששו לכך?! ומדוע א"כ הביאו זאת ולא חששו לתקלת הטהורים והתמימים?! ואם תאמר שהרי כבר אמר שקדושתם עולה לכך שלא תבוא תקלה על ידם, אם כן שוב פעם הדרא קושיא לדוכתא: מניין החשש להביא מדבריהם היכא דנפיק מזה תועלת רבה, הרי מקדושתם לא

תמצות טענות אותו גדול כנגד לימוד אמונה בספרי חקירה ועיון

והנה אנכי הרואה, בשומי את דבריו על ליבי, תמהתי כשעה חדא. פה קדוש יאמר דברים כאלו?! וכמעט שלא ידעתי מאין אפתח כי הדברים מופרכים מעצמם בכל מכל כל.

אמנם למען ישר ההדורים, ואחר המחילה מכבוד גאונו ז"ל שהיה גאון וקדוש וארוך בדורו, משום האמת ולקנאת רבותינו ראשונים כמלאכים, אפתח אחד לאחד בטענותיו ואפריכם. מתמצית דבריו ז"ל החשובים לענייננו, עולה כך:

א. מדברי הרמב"ם מבואר שדיון וויכוח בענייני אמונה אסור (מדין לא תתורו אחרי לבבכם) וגם מסוכן.

ב. בכל ענייני האמונה והדת עלינו להשען על אמונת רבותינו הק' בלבד.

ג. הראשונים שכתבו ספרי חקירה היה משום עת לעשות לה' ואין להתבונן בהם אלא לנבון ומקולקל.

הקושיות שיש על דברי הרב הנזכר

הנה על מה שכתב שהדיון והויכוח בענייני אמונה הוא איסור ומסוכן, בוודאי שזה עצמו נסתר מתוך דבריו מיניה וביה. ובדלותי אומר, שזאת

ז"ל, בזה לא עלה על שום דעת לאסור. כי בוודאי שאין לחוש בספריו לשום דעה בטלה כמו שהעיד עליו בעל בחינת עולם באמרו: סוף דבר ליבי האמן מה שהאמין סוף הגאונים בזמן וראשם במעלה הוא הרמב"ם וכו'. ואף כי מקצת חכמים חלקו עליו ושרפו ספריו, מ"מ כבר נתפשטו ספריו בכל חכמים האחרונים ז"ל, וכולם עשו אותן לראשם עטרה להביא ראייה מתוך דבריו כהלכה למשה מסיני".

כך לשון הרמב"א, גדול פוסקי אשכנז. וא"כ מניין צמח לו הלאו והאיסור לעיין בספרים אלו שמביאים אגב דיונם דברי הכופרים! אין אלו אלא דברי תימה, אחר המחילה מכבוד גאונו ז"ל.

תהי מכשול?! וכי אנו אומרים לו לאדם ללמוד בספרי הפילוסופיה?! לא ולא. אלא מספרי רבותינו החוקרים האלוקיים ראשונים כמלאכים, הרמב"ם והכוזרי ודומיהם.

הוכחה מדברי הרמב"א שאין שום חשש בלימוד דברי החוקרים הראשונים

ותראה מה שהשיב אדוננו הרמב"א (בשו"ת סי' ז) למהרש"ל שתמה עליו על שמביא בדבריו מהפילוסופים, וכתב שם: "אף כי אם נאמר שאסרו ללמוד בכל ספריהם (של חכמי הפילוסופיה היוונים) גזירה משום דברים האסורים שבהם, מכל מקום בספרי חכמינו ז"ל אשר מימיהם אנו שותים, ובפרט הרב הגדול הרמב"ם

גם לרמב"ם עצמו אין איסור בלימוד ועיון בספרי החקירה

האלוקית

שתגרום לו להסתפקות אמיתית, וימשך האדם ממנה אחר הרהורי ליבו לחשוב כי המינות היא אמת וכיו"ב, רק בזה יש חשש ואיסור בלאו ד'לא תתורו'. וכפי שכתב מפורשות בהמשך דבריו: "ואינו יודע המידות שידון בהם עד שידע האמת על בוריו ונמצא יוצא לידי מינות". כלומר מדובר באדם שאינו יודע האמת

בידור דעת הרמב"ם: רק מחשבה המביאה להסתפקות אמיתית אסורה

זאת ועוד, שהמעין היטב בדברי הרמב"ם שמשם הסיק דבריו, יראה ברור כי אין אלו דבריו כלל. כשתעיין היטב תראה שכתב הרמב"ם כי רק "למחשבה שהוא גורם לו לאדם לעקור עיקר מעיקרי התורה", יש איסור. היינו שע"י המחשבה הזו

הראשונית שהאדם קורא אנגב לימודו את טענות הכופרים. וכן כתוב מפורש בספר המצוות (ל"ת מצווה מז): "הזהינו שלא לתור אחר לבבנו עד שנאמין דעות הפך הדעות שחייבתנו התורה, אבל נקצר מחשבתנו ונשים להם גבול נעמוד אצלו". היינו שהאיסור הוא בשוטטות החופשית המביאה לידי אמונה בהפך התורה - "עד שנאמין" - ולא בלימוד הטענה השגויה כשתשובתה בצידה.

הוכחה שהרמב"ם לא חשש לדיון ומשא ומתן בענייני אמונה

וראיה אביא לך כי הרמב"ם עצמו לא חשש לכך ואף כאשר אין תשובה ראויה בצידה. הנה בהלכות תשובה פ"ה שאל הרמב"ם את שאלת הראשונים המפורסמת בדבר הידיעה והבחירה: כיצד יתכן שהקב"ה ידע כל ולא תכריך ידיעתו את בחירת האדם. וסיים הרמב"ם את דבריו בלא תשובה והחזיר העניין לאמונה: "דע שתשובת שאלה זו ארוכה מארץ מדה ורחבה מיני ים וכמה עיקרים גדולים והררים רמים תלויים בה... וכיוון שכך הוא אין בנו כח לידע היאך ידע הקב"ה כל הברואים והמעשים אבל נדע בלא ספק שמעשה האדם ביד האדם ואין הקב"ה מושכו ולא גוזר עליו לעשות כן".

הרי מבואר, שלמרות השאלה החזקה

משום ספיקותיו, ולא במי שבא ללמוד ומטרתו לחזק בדקי האמונה, כשזו כבר קיימת בו במידה בסיסית, והורגל בה. שבזה אף אם יראה הוכחות לחיזוק האמונה ויצטרך לדעת הפך האמת וטענת הכופרים כדי לדעת קושט דברי אמת מתוך סתירת דבריהם, ומתוך שידיעת האמת גדולה היא מתוך הפכה - דשרגא בטיהרא מאי מהני - בכזה בוודאי שלא דיבר הרמב"ם.

מצורף לזה, שכל זה באדם גם רוח שמעלה על ליבו שהוא משיג האמת בדעתו, בזה הוא האיסור, ולא בבא ללמוד שגישתו היא מתוך ענווה ולא מעלה על ליבו שכל מחשבה ראשונית שלו היא האמת - במיוחד שמיוצגת היא כשקר. שהרי הרמב"ם כתב: "ועל זה הזהירה התורה ונאמר בה 'ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זונים'. כלומר: לא ימשך כל אחד אחר דעתו הקצרה וידמה שמחשבתו משגת האמת".

ומובן מאיליו כאמור, שאדם שגדל על ברכי האמונה והיראה ומאמין בקב"ה ובשאר עיקרי האמונה אלא שרוצה לחזק אמונתו ע"י חבילות ראיות בספרים המעלים את הראיות בדרך משא ומתן - בזה אין חשש, ולזה לא יקרא איסור ולא ד'לא תתורו'. שהרי השאלה לפניו וכן התשובה! ובוודאי שאין כוונת הרמב"ם למחשבה

מהווה חשש לכפירה אף אם האדם יודע שכלל אין לכך תשובה.

מבואר א"כ, שהרמב"ם עצמו לא חשש מקריאת טענות הכופרים מפני דין ד'לא תתורו'. ובוודאי א"כ מדבריו שלימוד בספרים שיש בהם משא ומתן באמונה אין בו כלל חשש לדין דאו' הנ"ל, וגם אין לומר שכל זה כתב הרמב"ם למקולקלים כפי שיש טוענים על ספר מורה נבוכים כיון שכתב זאת בהלכות תשובה!

הרמב"ם במורה נבוכים: אין שום איסור לעיין בשכל כל מה שאפשר

ובאמת הוכחה זו מצטרפת רק למתעקשים, שהרי הרמב"ם כתב בעצמו בספרו מורה נבוכים (ח"א פל"ב) כי אין שום איסור לעיין בשכל מלהשיג מה שאפשר להשיג בענייני האמונה, ואדרבה. וכך לשונו (תרגום הר' קאפח): "ואין הכוונה בלשונות אלו שאמרום הנביאים והחכמים ז"ל (במופלא ממך אל תדרוש וכד' - ט.ח) נעילת שערי העיון לגמרי והשבת השכל מלהשיג מה שאפשר להשיג - כמו שמדמים הסכלים והבטלנים האוהבים לעשות חסרונם ופיתותם שלמות וחכמה, ושלמות זולתם וידיעותיו חסרון ויציאה מן הדת, שמים חושך לאור ואור לחשך - אלא כל המטרה להודיע שיש לשכל האנושי גבול שהוא נעצר אצלו".

המערערת את האמונה בידיעת ה' או בבחירה החופשית - שהיא מקור לעיקר הגמול שבעיקרי האמונה- שהכופר במ הגדירו הרמב"ם ככופר שאין לו חלק לעוה"ב, לא חשש הרמב"ם להעלותה ושלא להשיב עליה תשובה אלא בסתימת העניין שהוא עמוק עמוק מי ימצאנו. ואף שהראב"ד שם השיבו שיש כאן חשש שהרי "הוא החל בשאלות קושיות והניח הדבר בקושיא והחזירו לאמונה, וטוב היה לו להניח הדבר בתמימות התמימים ולא יעורר ליבם ויניח דעתם בספק ואולי שעה אחת יבוא הרהור בלבם על זה", עם זאת תראה שכל השגתו של הראב"ד היא כיון שהרמב"ם לא ענה תשובה על כך, וברור אם כן שאם היה עונה לא היה הראב"ד חושש.

הכסף משנה: אין חשש בידיעה שיש טענות שאין עליהם תשובה

זאת ועוד: מרן השו"ע בכסף משנה ענה שם שהרמב"ם נהג כן כדי שהאדם ששאל דבר זה ידע שאין מטבעה של שאלה זו ליישבה, שכאמור אין בנו כח (ולא שטענת הרמב"ם היא שיש לו תשובה אלא שאינו יכול לכתבה כפי שאפשר היה לחשוב). ואם כן, הרי שלדבריו עצם ידיעת הטענה הבעייתית איננה

רס"ג מעלה טענות הרב הנ"ל ודוחם

רס"ג: הקב"ה ציוונו בעיון וחקירה באמונה
 "ואם יאמר: הרי גדולי חכמי ישראל
 הזהירו מזה, ובפרט העיון בראשית
 הזמן וראשית המקום והוא אמרם: 'כל
 המסתכל בארבעה דברים רתוי לו
 כאלו לא בא לעולם מה למטה מה
 למעלה מה לפניו מה לאחור?'

נאמר בעזרת הרחמן: כי העיון
 האמתי לא יתכן שימנעונו ממנו, והרי
 בוראנו כבר צונו עליו עם המסורת
 האמתית, כאמרו: 'הלא תדעו הלא
 תשמעו הלא הוגד מראש לכם הלא
 הבינותם מוסדות הארץ'. ואמרו
 החסידים זה לזה משפט נבחרה לנו
 נדעה בינינו מה טוב, וכפי שיש
 לחמשת האנשים בזה כלומר איוב
 ואליפז ובלדד וצופר ואליהוא מאמרים
 רחבים. אבל מנעו מלהניח ספרי
 הנביאים בצד ולהחזיק במה שייראה
 לכל אחד ואחד מדעת עצמו בהעלותו
 במחשבתו עניני ראשית המקום
 והזמן, כי מי שמעיין באופן זה אפשר
 שיכוין אל האמת ואפשר שיטעה,
 ועד אשר ישיג את האמת הרי הוא
 ללא אמונה, ואפילו אם יגיע אל
 האמונה אין בטחון שלא תעקר ממנו
 בגלל איזו טעות שתיראה לו ותפסיד
 לו דעותיו, והרי כולנו מסכימים

רס"ג: רק עמי הארצות חושבים שעיון
 באמונה מביא לכפירה

והאמת שפלא הוא שיצאו דברים
 כאלו מפי רב האי גאון הנז"ל, כיוון
 שממש את טענותיו אלו כתב גם
רס"ג באמונות ודעות (הקדמה אות ו),
 ודחם על הסף, ומאן ספין ומאן רקיע
 לחלוק על דברי קדמונים אלה הרס"ג
 והרמב"ם, ולומר שיש בהם הטעיה
 ואיסור. וזה לשונו (ומפני הצורך
 וחשיבות הדברים נאריך בציטוטים):

"ואם יאמר אדם היאך נשליט עלינו
 את העיון במדעים ודיוקן עד
 שנקבעם לנו לדעה כפי שיתכוננו
 ויתאשרו? והרי בני אדם מכחישים
 מלאכה זו, ובעיניהם העיון מביא לידי
 כפירה ומוציא אל האפיקורסות!

אומר: אין זה אלא בעיני עמי
 הארצות, כמו שאתה רואה המוני
 הארץ הזו חושבים שכל מי שהלך אל
 ארץ הודו מתעשר, וכמו שאומרים
 על מקצת המוני אומתינו, שהם
 חושבים שיש דבר כעין תנין הבולע
 את הירח והוא הלקיון, ועל מקצת
 המוני הערבים שהיו חושבים שכל מי
 שלא שלא ינחרו נאקה על קברו יבוא
 בתחיה רגלי, ודומה לאלה רבים ממה
 שמעוררים צחוק".

אנו מעיינים וחוקרים כדי להוציא אל הפעל את אשר הודיענו בוראנו בדרך הודעה".

הנה דבריו של הגאון הקדמון רבנו סעדיה גאון זלה"ה ברורים ונכוחים, וממש טענת המתנגדים לעיון באמונה בפיו, וראה איך קראם "עמי הארצות", ואיך שסתר דבריהם מכל וכל.

מרו הראי"ה: החקירה אינה יכולה להזיק את הלב המאמין, והוא חטא למנוע זאת

בעקבות דברים אלו של רס"ג צעד גם **מרו הראי"ה קוק זלה"ה**, וכתב באורות האמונה (עמ' 58) כי אין לחשוש שמא אדם יזק ע"י חקירה במדע האמונה, ואף בחקירה חופשית. וכך לשונו:

"החקירה החופשית אינה יכולה להזיק את הלב שגבר קלט בתוכו את העומק התמציתי של מהות האמונה, שהוא יסוד העילוי הנשמתי היותר בהיר של האדם. אדרבה, עוד תוסיף עליו גודל ויפעה".

מובן א"כ, שאין לחשוש שמא ע"י חקירתו עלול האדם להגיע לידי כפירה וחוסר אמונה, ח"ו. ובטח שאין כאן שום נגיעה לאיסור לאו דלא תתורו.

ולחיפך עוד כתב מרו הרב זצ"ל: "חטא עצום למי שהוא בר דעת,

שהעושה כן טועה ואף על פי שהוא בעל עיון".

רס"ג: טיבת צורך החקירה והעיון - אימות האמונה, ותשובת האפיקורסים.

"אבל חוקרים אנו קהל בני ישראל ומעיינים שלא בדרך הזו, והיא אשר אזכירנה ואבארנה בעזרת הרחמן:

דע יחנך ה' אתה המעיין בספר זה, כי מה שאנחנו חוקרים ומעיינים בעניני אמונתנו הוא לשני ענינים: האחד כדי שיתאמת לנו בפועל מה שידענו מפי נביאי ה' בידעה, והשני כדי שנשיב לכל מי שיטען עלינו בעניני אמונתנו. כי ה' יתברך ויתעלה למדנו כל מה שנחוץ לנו בעניני אמונתנו באמצעות נביאיו, אחרי אשר אמת להם את הנבואה על ידי האותות והמופתים, אז צונו שנדע אותם העניינים ונשמרם. והודיענו כי כאשר אנו מעיינים וחוקרים, יוציא לנו העיון האמתי השלם בכל דבר ככל אשר הודיענו בדברי שליחיו, ונתן לנו בטחון שלא יתכן שתהא נגדנו הוכחה מצד המכחישים את דתנו, ולא טענה מצד המפקפקים באמונתנו. וזהו אמרו במה שהודיענו שכל הדברים מחודשים והוא הבורא חדשם, הוא אחד אין עמו אחר: כה אמר ה' מלך ישראל וגואלו ה' צבאות אני ראשון ואני אחרון ומבלעדי אין אלהים... על דרך זו - ירחמך האל -

בשכל בהרי שלזה דרושה ידיעה מתרחבת בתורה לכל ענפיה ולדעת רחבה בעולם ובחיים" (אורות האמונה עמ' 59).

כך לשונו הק' של אביר הרועים, יחיד בדורות בנגלה ובנסתר, שהורה לנו החיוב בלימוד מדע האמונה בדרך עיון וחקר. ויותר ממה שקראתי לפניכם יש שם, ואידך זיל גמור.

ויכול לברר את יחוסו לכל ענייני הרוח היסודיים לאור נשמתו, לדעת ד', ליסוד האמונה, ולכל ענפיה ופרטיה בשכל צלול וברור, שיהיה עוזב את מתת אלוקים זאת, ויהיה מניח את עצמו לצלול בים עכור של דמיונות, שהמציאות תמיד מטפחת על פניהם. לזאת חובה גמורה היא לכל ת"ח לברר את דעותיו האמוניות

ראייה לחיוב החקירה בענייני אמונה בדרך משא ומתן

יש ללמוד טענות האפיקורסים

ולכאורה יש עוד להוסיף שמשנה שלימה היא. שהרי אלו דברי ר' אלעזר (אבות ב,ד): "הוי שקוד ללמוד תורה ודע מה שתשיב לאפיקורס". ודרשו מכך הראשונים דוגמת הרמב"ם ור' בחיי והמאירי שהחיוב מוטל על כל ישראל ללמוד טענותיהם ומה שיש לענות להם. ומזה אף הסיק הרשב"ץ שם ללמוד בספרי הפילוסופים כדי למצוא טענתם מתוך דברי עצמם ולא סייג זאת רק לגדולים. ואף שיש חלקו בזה ולא התירו ללמוד בספרי הפילוסופים הגוים מלאי הכפירה, אך מ"מ ללמוד מספרי גדולי ישראל בוודאי ובוודאי שאין חשש ואדרבה מצווה היא.

בעלי התלמוד לא חששו להביא טענות

המינים למרות שמינות 'מימשך טפי'

ובענייני אומר שיש ראייה לגדולי ישראל הסוברים כי אין לחשוש כלל לידיעת דעת הכופרים וטענותיהם כל זמן שהתשובה בצידה עומדת. וזה ממה שהעלי התלמוד עצמם מביאים מטענות המינים ועונים עליהם ולא חששו מללמד טענותיהם ומה שיש להשיב על כך. ראה ביבמות קב ע"ב ובע"ז ד ע"א, וחגיגה ה ע"ב, וסנהדרין מג ע"א ועוד ועוד, ולמרות שמינות מימשך טפי, עם זאת לא חששו. ומכאן ק"ו ללימוד טענות אחרות שאין בהם מידת המשיכה הזו.

דעת גדולי ישראל לחייב לימוד אמונה בחקירה ועיון בכל עת, ולא רק לנבוכים או משום 'עת לעשות לד'

והמעלה הזאת היא המעלה, אשר יגיע אליה הקטן והפתי, אשר איננו יודע עניין האמונה ואין אמיתתה קבועה בלבו. והחלק השני הוא - ייחוד האל בלב ובלשון על ידי הקבלה, מפני שהוא מאמין במי שקבל מהם ואיננו יודע אמיתת העניין מצד שכלו ותבונתו, והוא כעיוור הנמשך אחרי פיקח, ואפשר שיקבל ממקבל כמותו, והוא כחברת עיוורים, שם כל אחד מהם ידו על שכם חברו וחברו כמו כן על שכם ההולך לפניו, וזה על שכם זה שלפניו, עד שהגיעו אל הפיקח אשר בראש החבורה, שמנהיגם, שאם יפשע הפיקח הזה בהם, ויתעלם מהם, ולא ייזהר בשמירתם, או אם ייכשל אחד מהם, או יקרהו מקרה - יקרה לכל המקרה ההוא, ויתעו מני דרך, ואפשר שיפלו בבור או בגומץ, או שייכשלו בדבר שימנעם מלכת. וכן המייחד מצד הקבלה אין בוטחין בו שלא יבוא לידי שיתוף, שאם ישמע דברי המשנים (הכופרים) וטענותם, אפשר שתשתנה דעתו ויטעה (ויכפור) ולא יכיר. ומפני זה אמרו רבותינו, זכרונם לברכה (אבות ב, יד): הוי שקוד ללמוד תורה, ודע מה שתשיב לאפיקורוס".

חובות הלבבות: אמונה בלי חקירה מסוכנת
כהליכת עיוור אחרי פיקח

ביחס לטענה השנייה של הרב הנזכר, שכל מה שכתבו גדולי ישראל ספרי חקירה באמונה הוא לנבוכים ומשום עת לעשות לה', תראה שזה מופרך מיסודו מדברי הראשונים עצמם שחייבו זאת לכל אדם, כמצווה וחובה. וממילא תראה שבוודאי שאין לומר ח"ו שיש כאן איסור בלימוד ספרי החוקרים האלוקיים. והנני מזכירך כי **רס"ג** כבר ביאר כי סיבת הלימוד והחקירה באמונה הוא משום הצורך לאמת את הנאמן וכדי שנדע מה להשיב לאפיקורסים. הרי שאין זה רק משום עת לעשות לד', וכן לא רק לנבוכים.

ומכל מקום, כתב הרב הנז' כי עלינו לסמוך בחיזוק האמונה על רבותינו הק' ומאידך את הלימוד בספרי החקירה הגדיר כאיסור ומסוכן.

והנה בעל **חובות הלבבות** (בשער היחוד פ"ב) הגדיר צורה זו של אמונה כעיוור הנמשך אחר הפיקח. וכך לשונו: "ובעבור זה מתחלק הייחוד כפי התחלקות דעות בני אדם ויתרון הכרתם [בו] על ארבעה חלקים: תחילתם - ייחוד האל בלשון בלבד,

לג' חלקים: מהם שאסור לחקור בהם כמהותו ית', ומהם שא"צ לחקור בהם כתחיית המתים וביאת המשיח, ומהם שיש חובה לחקור בהם. "כי אחר שיהיה לבו שלם באמונה ובעיקר ההוא כפי מה שהוא מקובל או כתבו, יתחייב להשתכל ולחקור עליו ג"כ בשכלו על מה ששיג בעיקר ההוא".

וזה בעניינים כמו מציאות ה' ואחדותו והדומה להם. כמו כן כתב המבי"ט (בפרק ב) שהאמונה בדברים המושגים בשכל יותר שלימה עם קבלתו מהאמונה בדברים מצד הקבלה בלבד, לפי שדבר המושג בטעמו יהיה חקוק בנפש יותר. כדעה זאת תראה שסבר **השל"ה** (בפ"י לשמות פ"ה פרשת וארא) שכתב שהחקירה באמונות נצטוותה עלינו מהכתוב 'ידעת היום', כאמור. וכן דעת בעל **הכתב והקבלה** (על בראשית פ"ב פס' ב) **והמלבי"ם** בכמה מקומות (כמו בהושע פ"ב פס' כא-כב ובאיוב פמ"ב פס' ג') **ועוד ועוד**.

אמנם ידעתי כי הרבה מגדולי ישראל סברו שאין זה כך ואדרבה אמונת ישראל בליבם גדולה יותר מאשר אפשר להשיג על ידי החקירה, אך בוודאי שאף הם לא סברו שיש כאן איסור או שזה מסוכן!

הנך רואה לדעת בעל חובת הלבבות הסכנה מצויה דווקא אצל מי שאינו לומד! ועוד ברור שלדעת חובה"ל אין ספרו מיועד למי שנבוך וכדברי הרב הנזכר למעלה, אלא כתב שכל מי שאינו לומד הרי הוא כעיור הנמשך אחר הפיקת.

עוד מרבותינו הראשונים שיש לחקור ולעיין ביסודי האמונה

וצריך לדעת שבעל חובות הלבבות אינו יחיד בזה שכן סברו רבים מרבותינו הראשונים ואביא מעט מהם: ראה שכן דעת ר' **בחי** על התורה (דברים פי"ג, ז) שכתב שחיוב החקירה באמונות ודעות היא מצוות עשה היוצאת מפסוק 'ידעתה יום והשבות אל לבבך', ובוודאי שזאת לכל אחד מישראל. כן חיובו את החקירה **הרשב"א** המובא בהשלמות לס' מנחת קנאות, **והספורנו** (דברים יג, ז; וראה ב"אור עמים" באגרת בהתחלה מה שכתב רבנו הספורנו שאמונה כזו שאין בה הוכחה אינה אמונה בחירית ולא נופלת תחת הגדרת מצווה), **ומעשה ה' לר"א אשכנזי** תלמיד הרשב"א (בחלק מעשה אבות כא). וכן **המבי"ט בבית אלוקים** (שער היסודות פ"א) חילק את האמונות

דברי מוהר"ן מברסלב על לימוד בספרי החוקרים האלוקיים

שבעת הימים הבעש"ט זלה"ה שכתב לחייב זאת (כתר שם טוב די"ט ע"ג, לקוטים יקרים דט"ז ע"ב ספר בעל שם טוב על התורה - פרשת נח קמא) וז"ל:

"טעם למה אנו אומרים 'אלהינו ואלהי אבותינו', כי יש שני סוגי בני אדם המאמינים בהשם יתברך: א' שמאמין בהקדוש ברוך הוא מחמת שהולך בדרכי אבותיו הקדמונים, ועם כל זה אמונתו חזקה. והב' הוא מי שבא על האמנת הדת מחמת החקירה. והחילוק ביניהם הוא: שהסוג הא' יש לו מעלה שאי אפשר לפתות אותו, אף אם יאמרו לו כמה חקירות הסותרות ח"ו - כי אמונתו חזקה מצד קבלת אבותיו, ועוד שלא חקר מעולם. אבל יש לו חסרון, שהאמונה אצלו הוא רק מצות אנשים מלומדה, בלי טעם ושכל. אבל הב' יש לו מעלה, שמחמת שהכיר הבורא יתברך מחמת גודל חקירתו, הוא חזק באמונה שלימה ובאהבה גמורה. אבל גם כן יש לו חסרון, שבקל יכולים לפתותו, ואם יביאו לו ראיות הסותרות חקירותיו, יתפתה ח"ו.

אבל מי ששני המדות בידו, אין לו למעלה ממנו! דהיינו שסומך על אבותיו הקדמונים בחזק, וגם כן באה לו על ידי שחקר בעצמו, זו הוא אמונה שלימה וטובה, ולזה אנו

גם לדעת מוהר"ן מברסלב והבני יששכר שהתנגדו ללימוד בספרי חקירה, אין כאן לאו ואיסור

עם זאת, אמת כי הגה"ק מוהר"ן מברסלב זצ"ל יצא בחריפות כנגד לימוד בספרי החוקרים אפילו מגדולי ישראל, יהיו מי שיהיו.

ראה מה שכתב בליקוטי מוהר"ן מה"ב סי' מד ד"ה וכבר מבואר וכן בשיחות הר"ן אות מ. אמנם, לא אישתמיטיה לומר שיש כאן איסור ולא ד'לא תתורו'. ואף שכתב בשיחות הר"ן שיש בזה איסור, נראה שאין כוונתו איסור ולא ממש, אלא לשון חריפה למנוע הלימוד בהם כדי שלא יזיק האדם בעיונם לדבריו.

כן גם דעת בעל הבני יששכר שכתב להמנע מחקירות בענייני אמונה. ומשמע מדבריו אף מדברי גדולי ישראל (ראה מאמרי חודש אדר מאמר ג דרוש ב) אך אף הוא לא טען כי יש כאן לאו.

גם הבעש"ט ובעל התניא העדיפו אמונה עם עיון וחקירה בענייני אמונות ודעות

אמנם יש לך לדעת, כי רוב רובם של גדולי ישראל ותלמידי חכמיהם בכל הדורות לא סברו כך, ואף מבעלי החסידות. ומי לנו גדול מקה"ק אור

ומהבדל זה גזר הרב הנז"ל, כי הדעת הוא אמות חזק כמו הראייה ממש ולכן המידות בטילים ונמשכים אחר הדעת. ולכך, כשאדם יודע ומרגיש, מידותיו מתפעלים בהתפעלות רב לאהוב הטוב ולשנוא הרע. אמנם האמונה היא נקראת עטרה כי היא כמשל העטרה בבחינת מקיף לבד על הראש ואינו נכנס בפנימיותו ואין המדות מתפעלים ממנה לפי שהוא בבחי' רחוק. וראיה הביא הרב לכך: שלכן גנבא אפום מחתרתא רחמנא קריא (עין יעקב סוף ברכות), ואומר: רבש"ע, הושיעני! הרי שמאמין ביכולת רבש"ע, ואעפ"כ עושה מעשה למרוד בו. והיינו משום שעניין האמונה הוא בחי' מקיף, ואין מידותיו זזים ממקומם עי"ז אלא ע"י הדעת. (שם פ"ב).

אומרים 'אלהינו ואלהי אבותינו'. גם יש לפרש בזה הכתוב (תהלים לד): 'טעמו וראו כי טוב ה' - רצה לומר: טעמו מעצמכם להרגיש הטעם, והיינו מחמת החקירה, 'וראו' לשון ראיית מה שאתם רואים מאחרים הנהגה, כמו שהנהיגו אבותינו".

כן כתבו רבים מגדולי החסידות כאדמו"ר הזקן **בעל התניא** שהביא בליקוטי אמרים שלו מדברי הרמב"ם במו"נ, וכן כתב נכדו האדמו"ר ה"צמח צדק" **בדרך מצוותיך** פ"א מהאמנת האלוקות, בהרחבת ביאור חסרון האמונה מקבלת אבות בלבד כי "פירוש דעת הוא לשון הרגשה כמו והאדם ידע וגו' כי הדבר המושג ע"י ראיית השכל הוא נרגש ממש ולא בחי' אמונה שהדבר האמון אינו בבחי' הרגשה במאמין, שהאמונה היא למעלה משכל".

דעת הגר"א זלה"ה לחייב לימוד בספרי החוקרים הקדמונים

הלבבות אף לדלג שער הייחוד, ובמקומו ללמוד ספר הכוזרי הראשון שהוא קדוש וטהור ועיקרי אמונת ישראל ותורה תלויים בו" (סידור בית יעקב לר' ברוך ברוידא ירושלים תרמד; תוספת מעשה רב לר"י משקלוב סעיף טו; סידור אישי ישראל עמ' 512 הערה לח).

מה שאמר הגר"א לדלג שער

הגר"א חייב ללמוד את ספר החקירה - הכוזרי

עוד תמהתי מאוד על דברי הרב הנז' שכן שבח הגאון בפיו כולי יומא, והרי הגאון חייבנו ללמוד בספרי הקדמונים החוקרים האלוקיים. כפי המפורסם מפיו:

"היה אומר ללמוד ספר חובות

ללמוד. והרי בספר הכוזרי מפרט טענות הכופרים הפילוסופים והמינים, ומעלה קושיות ע"ד החקירה בייחוד במאמר חמישי. וא"כ איה טענותיו של הרב הנזכר ועל מה הסתמך הרב הנ"ל?!

הייחוד, בוודאי הוא כדברי הסמ"ג (בחלק מצוות עשה מצווה ב) שכתב שאין צריך כ"כ להאריך באמונת הייחוד בראיות, כי ישראל תקועים באמונה זו. אמנם בשאר הדברים ונושאי האמונה הרי שקבע הגר"א שיש

החסרונות הגדולים למי שאינו לומד אמונה

וכן כתב הרמב"ם (פר' נא שם) כי מי שחושב הרבה בה' ומרבה לזכרו בלי ידיעה, אלא שהולך אחרי דמיון מסוים, או אחרי דעה שקיבל מזולתו, הרי הוא אינו זוכר את ה' באמת ואינו חושב בו. כי אותו הדבר אשר בדמיונו ואשר הוא מזכיר בפיו אינו מתאים למצוי כלל אלא הוא מוצר שיצרו דמיונו (עמ' תה מהד' קאפח). וכן כתב ר' **בחי** (דברים יג, ז) בפירוש כי מי שאינו לומד האמונה בדרך של ראיות טענות ומענות, הרי שהוא מאמין בפה ולא בלב. כיון שליבו לא ראה חכמה וכל דבריו כתוכי המצפץ שאינו יודע מה הוא שח.

החומרה במי שאינו לומד אמונה בעיון

ויש לך לדעת, שהדברים חמורים מאוד. שהרי לדברי הרמב"ם מי שאינו מבין המשמעות של 'אחד' בקריאת שמע, לאחר שהסיר את ההגשמה ממחשבתו - ולדברי הרמב"ם שם הגשמה זאת היא גם בענייני התארים

מי שלא ילמד אמונה, אפשר שידבר בה - כתוכי - אך לא יאמין

יתרה מזאת. יש לומר כי מי שאינו לומד בעיון מספרי הקדמונים את ענייני האמונה, אפשר שילקה בטוהר אמונתו, ויצפץ דברי אמונה כתוכי אך ליבו רחוק מה' ית' ואמונתו.

וזאת כיון שכבר ביסס לנו הרמב"ם **במו"נ** ח"א פ"נ כי "האמנה אינה עניין הנאמר בפה אלא המצטייר בנפש כאשר מאמתים אותו כך כפי המצטייר". וכביאור האברבנאל בדבריו: "האמונה אינה כי אם הציור החזק בנפש כשלא ירגיש האדם בחלופו ויחשוב שהוא כן במציאות... הציור החזק והמאומת במחשבת האדם".

א"כ בהחלט יתכן שאי מי יאמר כי הקב"ה אינו גוף או דמות הגוף, אך יתאר בלבו כל מיני הגשמות כרצונות וכוחות נפשיים שכל גדולי ישראל הרחיקונו מזאת.

מלא וגדוש מכל הש"ס והמדרשים וכל דברי חז"ל בכל המקומות, ודווקא היא הנותנת שיהיה מגשים וחסר אמונה בסיסית כמו זו. שהרי כפי שכתב הרמב"ם במו"נ - מה שמביא את הלומד להגשים ולטעות הוא פשט המדרשים ודברי התורה שכתובים בשפה כזו. ואם אדם אינו למד מספרי רבותינו שעמלו לברר יסודות האמונה, בוודאי ובוודאי שליבו יהיה מלא דמיונות נוראיים בדבר יסודות האמונה שהם לב התורה.

מי שאינו לומד אמונה, חסר לו חיות בעבודת ד'

ועוד ברור כי מי שאינו למד בעיון אמונה ובספרי רבותינו, הרי שלא יבין את החשיבות שבכל ענייני התורה, וממילא כל עבודת ה' שלו תהיה אפורה ובלא חיות, כמצוות אנשים מלומדה. וכן כתב מרן הראיה קוק זלה"ה בהקדמה למוסר אביך: "כל זמן שלא ילמד לעצמו שתתברר לו מעלת נשמת האדם ומעלת ישראל ומעלת הארץ הקדושה וההשתוקקות הראויה לכל שישראל לבניין המקדש וגדולת ישראל והתרוממותם בעולם, כמעט שאי אפשר לטעום טעם עבודה. שהרי כיון שחז"ל אמרו על פסוק "ולעבדו בכל לבבכם": "עבודה בלב זו תפלה", אם כן התפלה היא בחינת העבודה ואינו ראוי לעבודה

שהם עניינים דקים מאוד - הרי כיון שלרמב"ם זאת היא הכוונה שיש בקריאת שמע (יסוה"ת פ"א ה"ו) יצא שמעולם לא יצא ידי חובת קריאת שמע כדבעי!

כמו כן מי שטועה בעניין ההגשמה לדברי הרמב"ם אינו נוחל עוה"ב! (תשובה פ"ג ה"ז) ואם אדם לא ילמד זאת מניין ידע כל זאת? ואיך יבין הדברים לעמקם בלא לימוד ועיון בספרי הראשונים והאחרונים שעסקו בעניינים עלו בעיון וגם על דרך משא ומתן? אתמהה!

ואל תאמר כדרך הטיפשים שכיון שהכל מצוי בגמרא, הרי שאם ידע מה שכתוב בגמרא הרי שהוא כבר בר הכי בכל ענייני האמונה הנצרכים. שא"כ מדוע טרחו לכתוב לנו כל הדברים הללו גדולי ישראל שבכל הדורות? ודי לנו מה שראינו בדורות הקודמים, גדולי ישראל ממש שהגשימו בדעתם את הבורא. וכעדות הראב"ד בהל' תשובה. ואם אינך מאמין לך לעיין בספרו של ר' משה תיקו הנקרא 'כתב תמים', שהיה נערץ על גדולי הפוסקים כרמב"ן וסיעתיה, וראה כמה שהגשים שם בספרו הנ"ל, ונאבק ברמב"ם וברס"ג שדרשו שאין לקב"ה גוף, ואילו הוא דעתו שיש לקב"ה גוף ושיעור קומה וכו', וכו', אוי לאוזניים שכך שומעות! וכל המעיין בספרו יראה כמה שהוא

קוק זצ"ל בכמה מספריו כי כל הכפירה שבדורות האחרונים- שב"ה הולכת ומתקנת באורה גדולה- לא באה לעולם אלא מפני אמונות גולמיות ונפולות בלא בירור שכלי עליון. ותפקיד הכפירה לטהר מהאמונות הנפולות והיא ממרקת בחריפות את כל הזוהמא שיש באמונה אע"פ שהיא פוגעת גם בצדדי הטהרה שיש בה (אורות האמונה עמ' 39). ואדרבה דווקא בדורינו שהאומה צריכה לתקן את דרכי חייה המעשיים והתחייה הלאומית מוכרחה לבוא, הסיגים שבאמונה הלא מבוררת מעכבים, ואי אפשר לאומה שתתאגד אלא בבחירות דעת ה' אמת (שם עמ' 51).

כיוון שכך קרא מרן הרב זצ"ל בחוזה חזור וקרוא, ללמוד אמונה בעיון ולעומק מכל ספרי האמונה שיסודם ראשונים כמלאכים ואחרוני רבותינו בעלי העיון המחקר והקבלה על כל מחלקותיהם. ולענ"ד זאת היא העבודה הגדולה שבדורנו, שטרם נעשתה בשדה התורני - לערוך מערכות בדבר הדעות השונות בענייני מדע האמונה, על מנת לקרב את החזון העתידי של פסיקה אמונית - דבר ה' זו אנדה.

כ"א כשיהי' במצב דעת יראת ד' כ"כ עד שיהיו עניני התפלה קרובים אל לבבו. ואם לא ידע מעלת נפשו איך יתפלל ברצון שלם והרגשת חסרון שיחנהו השי"ת דעה בינה והשכל, כיון שאינו מכיר, אחרי שיש לו עושר וכבוד וכל טוב, מה חסר לו אם ח"ו לא ישכיל ויבין, א"כ צריך ללמוד ולהעמיק עד שיצויר לו בבירור וידיעה שלמה גודל חסרונו לדעה בינה והשכל יצמא לזה ויתפלל באהבה מקירות לב שיחנהו השי"ת בזה, וד' הטוב לא ימנע טובו להולכים בתמים. ואם לא ידע מעלת ישראל איך יתפלל בלב שלם על גאולתם. שודאי אין הכונה הרצויה בתפלת ברכת גואל ישראל רק על מכאובי נפשו שמרגיש מצד עצמו מעול הגלות, כי ענין הברכה מעיד שהרצון בה מצד מעלת ישראל וקדושתם. ואם לא ישכיל מעלת הארץ הקדושה וסגולתה וקדושתה איך יתפלל על בנין ירושלים, והתפלה היא דוקא מקירות הלב כשמרגיש שהוא חסר בדבר". עכ"ל הקשור לענייננו.

הכפירה באה מתוך אמונה נפולה

על כל זאת, השרישנו מרן הראי"ה

סיכום

(א) גדול אחד כתב לאסור דיון ועיון בענייני אמונה, וטען שזה אסור מדין לא תתורו וגם מסוכן. עוד כתב שבכל ענייני האמונה עלינו להשען על אמונת רבותינו בלבד. והוסיף שמה שכתבו הראשונים ספרי חקירה היה משום עת לעשות לה' ואין להתבונן בהם אלא לנבוך ומקולקל.

(ב) מה שכתב שיש איסור לאו דלא תתורו בלימוד ועיון וחקירה בענייני אמונה, לא יתכן. מהא דהראשונים כתבו סיפרי אמונה ואין לומר שעשו זאת משום עת לעשות לה', שהרי לדבריו עלולים לקלקל האחרים. ואם יאמר שמקדושתם לא יהיה מכשול הרי שהדרא קושיא לדוכתא - מדוע לא ילמד, והרי לא יהיה מכשול ונזק מדבריהם!

(ג) מה שהביא מהרמב"ם שיש איסור ללמוד בעיון ולדעת הטענות של הכפירה, אינו נכון, ומדויק מדברי הרמב"ם כן. וכן מוכח מהא דהביא בהל' תשובה קושית הידיעה והבחירה בלא להשיב. וכן יש ראשונים שחייבו הלימוד של טענות הכופרים לכל אחד מישראל, מהמשנה דע מה שתשיב לאפיקורס.

(ד) ראייה גדולה שאין חשש לדעת דעת הכופרים, מהא דהגמרא הביאה טענות המינים אע"פ שמינות מימשך טפי.

(ה) כן כתב הראי"ה קוק זצ"ל שאין חשש לחקור במי שכבר מאמין, ואדרבה חטא עצום כשלא עושה כן.

(ו) בעל חובות הלבבות כתב שמי שמאמין בלא עיון וחקר הרי הוא כעיון ההולך אחר הפיקח שעלול לנפילה. וכן חיובו הלימוד הזה: ר' בחיי, הרשב"א, הספורנו, ר' אליעזר אשכנזי במעשה ה', המבי"ט, השל"ה הק', הכתב והקבלה והמלבי"ם.

(ז) מה שכתבו מוהר"ן מברסלב והבני יששכר שלא ללמוד בספרי חקירה הוא דברי יחידים. וכן חיובו הלימוד הזה: הבעש"ט ואדמו"ר הזקן על התניא.

(ח) הגר"א חייב לימוד האמונה בעיון כידוע מדבריו על חיוב לימוד האמונה מהכוזרי.

(ט) לרמב"ם אמונה בלא עיון הוא כתוכי ואינה בכלל אמונה. וכן מי שלא ילמד עלול להגשמה ומזה נזקים רבים עד שעלול שלא יהיה בן עולם הבא.

(י) הראי"ה קוק זצ"ל מבאר שמי שלא למד בעיון אמונה לא טעם טעם עבודת ד' מימיו. וכן חוסר לימוד זה הוא שהביא לכפירה שבדורות האחרונים בשל אמונות גולמיות ונפולות.

סוף דבר

סוף דבר נראים הדברים ברורים וסלולים כי לרוב חכמי ישראל על מחלקותיהם השונות, יש ויש ללמוד מספרי הקדמונים הראשונים שעסקו בבירורי האמונה בדרך משא ומתן, ואדרבה חיוב גדול הוא, וזו הדרך בה ילך איש הישראלי, ודרכו נכונה בטח.